Audronė Bliujienė

Skomantų piliakalnio ir papėdės gyvenvietės žvalgymai

Gamtos tyrimų centro Geologijos ir geografijos instituto ir kitų mokslinių institucijų darbuotojai, dalyvaudami projekte „Antropogeninių veiksnių įtaka invazinių rūšių plėtrai holocene paleoekosistemos raidos kontekste (PALEOANTROPOINVAZIJOS)“, nuo 2010 m. nedestrukciniais metodais žvalgo Skomantų (UK A424KP) piliakalnį su V ir PR gyvenvietėmis ir šio komplekso aplinką (žr. *ATL 2010 metais,* Vilnius, 2010, p. 38–43). 2011 m. žvalgymai šiame paminkle buvo pratęsti.

2011 m. buvo atlikti piliakalnio aikštelės magnetometriniai tyrimai. Nustatyta, kad PR papėdės gyvenvietės plotas yra apie 0,5 ha. Be to, piliakalnio R šlaitas, PR papėdės gyvenvietė ir artimiausia Skomantų piliakalnio aplinka žvalgyta gręžiant gręžinius ir imant mėginius (1 pav.).

Romos – germanų komisijos Frankfurte prie Maino (Vokietija) mokslininkai Sebastianas Messalas ir Mattiasas Danielsas žvalgė magnetometru Skomantų piliakalnio aikštelę tose vietose, kur 2010 m. daryti gręžiniai ir tirtas šurfas 1. Šiuo tyrimu norėta gauti duo-

1 pav. Skomantų piliakalnio PR papėdės gyvenvietės ir Veiviržo slėnio 2011 m. magnetometru tirti plotai ir gręžti gręžiniai. Raudona linija pažymėta galima Veiviržo senvagė. S. Messal ir A. Bliujienės brėž.

Fig. 1. The areas where magnetometer surveys were conducted and boreholes drilled at the settlement at the SE foot of Skomantai hillfort. The possible old bed of the Veiviržas is marked with a red line.

menų apie piliakalnio aikštelės užstatymo struktūrą (stulpavietės, židiniai ir kt.). Taip pat buvo siekiama patvirtinti arba paneigti 2010 m. gautus duomenis apie piliakalnio aikštelės kultūrinio sluoksnio suardymą. Aikštelėje ieškant magnetinių anomalijų, žvalgytas 804 m^2 plotas. Magnetinio lauko matavimai parodė didžiulį piliakalnio ir gyvenvietės sluoksnių suardymą, tačiau buvo fiksuotos stulpaviečių eilės, primenančios gynybinių įrenginių ar pastatų liekanas. Šias preliminarias išvadas galima patvirtinti tik archeologiniais tyrimais.

PR papėdės gyvenvietė aptikta 2011 m. vykdant archeologinius žvalgymus. Ji užima nedidelę 12x6,5 m pakilumėlę, orientuotą V–R kryptimi piliakalnio PR papėdėje ir tęsiasi į R pusę, kur ją dengia nuo piliakalnio slenkantis kultūrinis sluoksnis ir kitos sąnašos. Magnetometru buvo žvalgyta dalis PR papėdės gyvenvietės kalvelės. Per šią gyvenvietę iki pat 1952 m. ėjo kelias Pėžaičiai–Skomantai. Magnetogramos buvo įrašytos iš 165 m^2 ploto (1 pav.). Jos rodo galimus šiuolaikinius suardymus, bet juose matomos ir anomalijos, kurios gali būti susijos su archeologinėmis struktūromis (akmenų sankaupos). Archeologinių struktūrų buvimą PR papėdės gyvenvietėje galėtų patvirtinti ar paneigti žvalgomieji archeologiniai tyrimai. PR gyvenvietėje buvo ištirtas 2x1 m dydžio šurfas 1 (1 pav.). Kultūrinio sluoksnio storis jame siekė 55 cm. Šurfe rasta keramikos kruopėtu, grublėtu ir lygiu paviršiais bei kaimavietėms būdingos žiestos keramikos. 2011 m. žvalgymai parodė, kad piliakalnio PR papėdėje surasta gyvenvietė, kurios pradinis etapas sietinas I a. pr. Kr. (kultūrinio sluoksnio apačia C^{14} datuojama 50 BC– 130 AD cal (Vs–2147)). Gyvenvietė galėjo egzistuoti iki XII–XIII a.

2011 m. gręžiniai daryti piliakalnio R šlaite, nes nuo R pylimo dėl gamtinių faktorių (kalno erozijos, lietūs, sniego tirpsmas) ir antropogeninės veiklos (kasdienio atliekų utilizavimo, piliakalnio erozijos performuojant piliakalnio aikštelės užstatymą ir įtvirtinimus) kultūrinis sluoksnis palaipsniui slinko ir slenka papėdės link, užklodamas ankstyvesnius sluoksnius ir papėdės gyvenvietės kultūrinį sluoksnį. Piliakalnio R papėdėje akivaizdžiai matoma nuošliauža. Analizuojant gręžinius (pvz.: BIS–3) buvo išskirti 5 skirtingi kultūrinio sluoksnio horizontai, susiję su piliakalnio raida. Pirminis paviršius iki pradedant naudoti piliakalnį rastas 1,2–1,3 m gylyje. Jo data pagal C^{14} 410 BC–10 AD cal (Vs–2151). Po pirmojo piliakalnio apgyvendinimo etapo 1–1,12 m gylyje fiksuota šlaito erozija, datuota C^{14} 2750–2250 BC cal (Vs–2148). Pagrindinio piliakalnio etapo, sietino su vėlyvuoju kultūriniu sluoksniu, pradžioje piliakalnis buvo sustiprintas (rastas akmenų sluoksnelis). Apleidus piliakalnį (gaisras? – sluoksnyje rasta degėsių sluoksnelių) šlaitas pradėjo intensyviau eroduoti, iki susiformavo dabartinis kraštovaizdis.

Siekiant atskleisti Veiviržo slėnio raidą, buvo paimti mėginiai upės slėnyje ir krantų atodangose. Taip pat paimtas mėginys iš aplinkos piliakalnio aikštelės aukštyje (aplinkos tyrimų rezultatai dar negauti, tyrimai atliekami Lietuvos geologijos ir geografijos instituto bei Varšuvos ir Liublino universitetų laboratorijose). Gręžiniais, darytais piliakalnio P papėdėje ir slėnyje esančiame gręžinyje, fiksuota senvagė (apie 3–4 m pločio, 1,2–1,3 m gylio).

The Field Survey of Skomantai Hillfort and the Settlement at its Foot

In 2011, a magnetometer survey was conducted in an 804 m^2 area in the enclosure of Skomantai hillfort in those places where boreholes had been drilled and test pit 1 excavated in 2010 (Fig. 1). The recorded magnetic field measurements showed the huge destruction of the hillfort and settlement layers and rows of postholes reminiscent of the remains of defensive structures or buildings.

A magnetometer survey was also conducted on part of the hill of the settlement at the SE foot, over which hill the Pėžaičiai–Skomantai Road ran until 1952. Magnetograms were recorded from a 165 m^2 area. They show not only possible present-day destruction, but also anomalies, which could be connected with archaeological structures (piles of stones). Test pit 1 (2 x 1 m) was excavated in the SE settlement. The cultural layer in it was 55 cm thick. Pottery with grainy, rough, and smooth surfaces as well as hand thrown pottery characteristic of villages were found in it. In 2011, the surveys showed that a settlement, the initial stage of which should be connected with the 1st century BC (the bottom of the cultural layer having been radiocarbon dated to 50 BC – 130 AD cal (Vs–2147)), was found at the hillfort's SE foot. The settlement could have existed until the 12th–13th century.

In 2011, boreholes were drilled in the hillfort's E scarp since due to natural factors and anthropogenic activity, the cultural layer from the E bank has and is gradually slipping towards the hill's foot, covering the former settlement's cultural layer. In analysing the boreholes five different cultural layer horizons were distinguished.

Linas Girlevičius

Alytaus piliakalnio papėdės gyvenvietė

2011 m. liepos–rugpjūčio mėnesiais atlikti žvalgomieji tyrimai Alytuje, Piliakalnio gatvėje. Saugomų nekilnojamųjų kultūros paveldo objektų – Alytaus piliakalnio su gyvenviete (UK 22599) teritorijoje ir aplinkoje, senkapio (UK 16245) aplinkoje, Alytaus geležinkelio tilto liekanų (UK 33316) teritorijoje ir aplinkoje planuojama rekonstruoti Piliakalnio gatvę, prie jos esančią automobilių stovėjimo aikštelę, įrengti lankytojų rekreacijai skirtas aikšteles. Anksčiau archeologiniai tyrimai Alytaus piliakalnio V, PV papėdėse nebuvo atliekami, todėl rekonstruojamos automobilių aikštelės vietoje ir įrengiamų rekreacijos aikštelių vietose buvo nuspręsta atlikti didesnės apimties žvalgomuosius tyrimus, patikrinant spėjimą, kad piliakalnio P, PV papėdėje galėjusi būti gyvenvietė. Vietose, kur statybinių darbų metu numatyta atlikti didesnės apimties žemės darbus, ištirtos 5x2 m dydžio 7 perkasos, iškasti 4 įvairaus dydžio šurfai, taip pat padaryti 7 gręžiniai vamzdiniu 4 cm skersmens ir 1 m ilgio grąžtu.

Piliakalnis (Vienuolyno Kalnas) įrengtas Nemuno dešiniojo kranto kyšulyje, jo santakoje su Alytupiu. Piliakalnis datuojamas I tūkst. viduriu – XIV a. Jame stovėjo Alytaus pilis, kurios apylinkes 1377 ir 1382 m. niokojo kryžiuočiai. Alytaus pilis minima 1384 ir 1387 m. XX a. piliakalnis buvo ariamas, pylimas apardytas apkasų. 2002 m. piliakalnis sutvarkytas: padaryti takai, laiptai, nukirsti želdiniai, iškelta PV papėdėje buvusi sodyba, pastatytas informacinis stendas (*LPA*, Vilnius, 2005, t. I, p. 32–33). Dabar pro senkapį, pilia-